

Şum meýil / detektiw oçerk

Category: Detektiw proza, Kitapcy
написано kitapcy | 23 января, 2025
Şum meýil / detektiw oçerk ŞUM MEÝIL

Indi hemme zat yzda galdy. Ýylanly raýonynyň »Leninizm» kolhozynda gündüziň günü iki aýalyň we çaganyň ölürilendigi baradaky habaryň bütin oblasty gozgalaňa salan dartgynly agyr günleri yzda galdy. Hemiše bolşy ýaly, hiç kim ybaly zat bilmese-de, myş-myşlar tokga gar ýaly artyp gidip otyrdy.

Muny howsalaly signal boýunça jenaýatyň bolan ýerine baran içeri işler uprawleniýesiniň jenaýat agtaryş bölümünüň işgärleri-de bilenokdylar.

Jenaýatyň üstüni açmak üçin içeri işler uprawleniýesiniň iň gowy operatiw işgärleri çekildiler. Onlarça, ýüzlerce adamlar çylşyrymly düwni çözlemek üçin çagyryldylar. Olaryň arasynda Horezm oblastynyň milisiýa işgärleri-de bardy. Bolup geçen waka zerarly howsalanan »Leninizm» kolhozynyň ýasaýjylary-da derñewe uly, bahasyna ýetip bolmajak kömek etdiler. Hut şolaryň kömegini bilen ahyrynda ganhoryň yzyna düşmek başartdy. Tagan Jowjanow meýdanda işländen soñ öýe dolanyp gelýärdi. Köpi gören traktorynyň ryçaglaryny çalşyryp, öýüne golaýlanda ýapyk gapynyň ysłaryndan çykýan tüssäni gördü. »Ýangyn» □ ilki kellä gelen zat şu boldy. □ Bu nähili beýle bolýar? Öýde uýam, aýalym, çagam bolmaly ahyryn. Be, hiç kim ýokmuka?» Traktoryny öçürüp ýetişmän, ol bökip ýere düşdi-de, öýüne tarap okduryldy. Gapy ýapykdy, daşyndan bir zatlar direlgidi. Tagan öz ýanyndan »al kakmyş» diýip, plitany gözegçiliksiz galdyryp bir ýerlere giden aýallara gargyndy. Gapyny özüne çekip, tüssäniň ajy ysyndan dem alyp öñe ätledi...

Jenaýatyň bolan ýerine derñew-agtaryş topary gün batandan soñ geldi. Jenaýat bolan öyüň golaýynda howsalaly adamlar durdylar. Jenaýatyň yzyny säwlik bilen ýitirmezlik üçin öyi goramak barada çäreler görüldi. Jenaýat agtaryş bölümünüň işgärleri işe girişdiler.

Gijäniň ýary bolandygyna garamazdan obadakylaryň öýlerinde

howsalaly ara alnyp maslahatlaşylýardy. Derñew-operatiw toparyň ştabynyň ýerleşen ýeri bolan kolhoz prawleniýesiniň jaýynyň penjiresinden bolsa yşyk tä ir ertire çenli görünýärdi. Bu ýerde hem maslahat dowam edýärdi. Bu ýerde hem bolup geçen waka barada heniz barlanylmalý çaklamalar öñe sürülyärdi. Jenaýat gündiz edilipdir. Sonuň üçin kimdir biri milisiýanyň işgärlerine gerek bolan maglumatlary bilmelidi.

Ilki näbelli bolan ýagdaý kem-kemden aýdyňlaşdyryp ugrady. Öldürilen Altyn Jowjanowa öýünde göknar saklaýan bolup çykdy. Özi hem içýär, käte bolsa satmak bilen meşgullanýar. Onuň agasy Tagan Jowjanow gowşak häsiýetli bolany üçin hojalygy esasan onub dogany dolandyrýardy. Maşgala ile goçulman, hiç kim bilen gatnaşyk etmän ýasaýardy. Kämahal bu ýerde nätanyş adamlar hem görünýärdiler.

Şeydibem birinji çaklama peýda boldy. Jenaýat ogurlyk maksady bilen edilipdir. Ganhor göknar üçin gelipdir.

...Jaýa girip, otaga tarap aýlanan Tagan birden aýaly Zöhre Soltanowanyň jesedine gabat geldi. Ýiti tüssäniň derdinden ýaşaran gözlerini süpürip, aşak egildi. Düzedip bolmajak betbagtlygyň bolandygyny duýdy. Zöhräniň yüz-i-gözi gana boýalandı. Elinde göterip daşary çykaranda Zöhräniň yüz-i gözü gana boýalandı. Elinde göterip daşary çykaranda Zöhräniň pyçaklanandygyny gördü. »Adamlar!» ağaçda oturan guşlary ürküzen, iniňi düýrükdiriji ses çykdy: »Kömek ediň, adamlar!» Golaýda bolsa özürilmedik traktor birmeňzeş tarryldaýardy.

Jenaýaty agtaryş ştabı ukusyz gjede bellenilen çäreleri ertir ir bilen durmuşa geçiräge başlady. Obanyň ýasaýjylarynyň öýlerine ýekänme-ýekän aýlanyp çykyldy.

Soraglar-jogaplar, soraglar-jogaplar. Jenaýat agtaryş bölümünüň işgärleri her bir adamyň gürrüñini üns bilen diňleyärdiler. Hakykaty aýdyňlaşdyrmaga ýardam edip biläýjek zatlary göleýärdiler, anygyna ýetmek isleýärdiler. Derñew-operatiw toparynyň ygtyýaryna kolhoz radiouzelini hem berdiler. Milisiýa işgärleri radiouzel arkaly kömek sorap, oba ilatyna ýüz tutýardylar. Adamlaryň özleri kolhoz prawleniýesine gelýärdiler. Her kim ganhory tutmak üçin nämede bolsa bir zat bilen kömek etmek isleýärdi. Bolup geçen

wakanyň akyla sygmajak adamkärçiliksiz zalymlagy sebäpli gahar-gazabyň çägi ýokdy.

Jenaýat nätanyş adam tarapyndan edilipdir □ çaklamalaryň biri şeýledi. Bu hakda ölüm howply ýaralanan Zöhre Soltanowa aýdypdy. Diýmek, ganhory daşdan gözlemek gerek. Obadakylar Horezm oblastyndan gelip jaý gurýan talabanlaryb köplenç kolhoza gelýändiklerini aýtdylar. Belki, ganhor şolaryň arasyndadır? Şeýdip heniz ol hakynda hiç zat belli bolmadyk jenaýatkäre eltäýjek ýol peýda boldy.

...Taganyň gykylygyna goňsusy ylgap geldi. Olar iki bolup dogany bilen gyzynyň boglup öldürilen we ýanyp duran jaýyna girdiler. Ömürlük betbagtlyk gelen öydäki ýangyn kynlyk bilen söndürildi. Tizara Ýylanly raýon içeri işler bölümünüň we oblast içeri işler uprawleniýesiniň nobatçylarynyň telefonlary howsalaly jyňnyrdady. Bu 12-nji dekabrda, günüň ahyrlarynda bolupdy.

Ganhory gören adamlary gözlemek işleri ahyr soňy ilkinji üstünlik bilen tamamlandy. Ol töötänleýin döremedi.

□ Eger-de biziň pikir edişimiz ýaly, ganhor Özbekistandan bolsa, onda ol obany taşlap Daşhowuza gitmeli. Sebäbi Horezm oblastyna gidýän ýol şunuň üstünden geçýär. Biz jenaýatyň bolan wagty Garadaşly-Daşhowuz ýoly bilen geçen maşynlaryň gözlegine çykdyk, döwlet awtoinspektorlary hem bu işe çekildiler □ diýip, jenaýat agtaryş bölümünüň naçalnigi B.F.Gorbanew ýatlaýar.

Şeýdip jenaýat agtaryş bölümünüň işgärlerine möhüm maglumatlary beren shaýatlar tapyldy.

Kolhoz çagalar bagynyb terbiýeçisi 0. Babaýewa awtobus bilen ýeke özi işe barýarka ýoluň uçastoklarynyň birinde gürleýiş äheňi horezmlileriňkä çalymdaş uzyn boýly bir ýigidiň maşyny saklandygyny gürrüň berdi. Onuň aýtmagyna görä, ýigidiň aljyraňnydygy bildirip durdy. Howanyň sowukdygyna garamazdan durşy bilen der basypdyr. Tizara sürüji awtobusy saklayáar. Onuň ugry başga tarapady. Haçanda 0. Babaýewa bilen ýaňky ýigit maşyndan düşenlerinde, ýigit gyzyň haýsy tarapa barýandygy bilen gyzyklanypdyr. Şol wagt ýolda ak reňkli »figuli« peýda bolýar. Maşyn batly yzyna öwrülip duranda ondan

oglanlar düşürýärler. Nätanyş ylgap baryp sürüji bilen bir zatlar barada gürleşýär. Soňra ýaňky maşyna münüp Daşhowuza tarap ýola düşýär. 0.Babýewa maşynyň nomeriniň birinji sanynyň dokuzlykdygyny ýatda saklapdyr.

Nätanyş maşynyb gözlegleri başlanýar. İşe oblast döwlet awtomobil inspeksiýasy hem goşulýar. Nomeri dokuzlyk bilen başlanýan ak reňkli maşynlaryň sany az däl ekeni. Ähtimal jenaýatçynyň münüp giden ýeke □ täk maşynyny tapmalydy.

Bolup geçen betbagtylyk zerarly tolgunýan Tagan Jowjanow derñewe hiç zat bilen kömek edip bilmedi. Milisiýa işgärleriniň soraglarynyň hiç birine-de düşnükli zat aýtmady, bu adamkärçilik nukdaý nazaryndan düşnükli. Neşe hakynda gürrüň edilende, ol özünüň hiç zat bilmeýändigini tekrarlap, bu işe gatnaşygynyň ýokdugyny, bar zada aýal doganynyň eýeçilik edendigini, onuň bolsa ölendigini tassyklaýardy.

Derñew bolsa öz akymy bilen dowam edýärdi. Tagan Jowjanowyň ýakynda täze jaý salandygy mälim boldy. Onuň gurluşygynda bolsa özbekistanly talabanlar işläpdirler. Günorta nahara olar köne jaýa gelýän ekenler, bu ýerden bolsa köplenç içgili ýagdaýda degşip □ gülşüp çykýan ekenler.

0.Babaýewanyň gürrüň beren ýoldaky nätanyşynyň alamatlary boýunça portret taýýarlanylyp, köpeldildi, ähli ýasaýjylara görkezdi. Şeýdip, jenaýat agtaryş bölüminiň işgärleriniň dogry taktiki göçümi ganhor bilen hasaplaşyk gününü golaýlatdy. Oba mekdebiniň mugallymy R.Hudaýberdiýew portretdäkiniň Ýangiarik raýonundan kolhoza gelýän talabanlaryň biridigini tanady.

Oblast içeri işler uprawleniýesiniň naçalniginini kabinetinde derñew □ operatiw toparyň her gün geçýän ýygnaklarynyň içinde bu günüki ýygnak üýtgeşikdi. Bir çaklamada saklandylar; ganhor özbekistanly, ony şol ýerden gözlemeli. Bu gözlegleriň başinji günü bolupdy.

Hywa we Ýangiarik raýonlaryna operatiw toparlar ugradyldy. Horezm içeri işler uprawleniýesiniň işgärleri kömege goşuldylar. Ilki başda yz tapylanokdy. Talabanlar:
□ Biziň aramyzda şeýle wagşylyk edip biljekler ýok □ diýip, el salgáyardylar.

Ýöne şol ýerde kimdir biri portreti içgin synlap:

□ Ýusup Jumanyýazowa-ha birneme meñzeýär. Ol öňler şol kolhozda bolanymyzda Jowjanowlaryň öýüne birnäçe gezek barypdy. Özuniň aýtmagyna görä, ol ýerde neşe bilen meşgullanypdyr □ diýdi.

Şeýlelik-de, ilkinji gezek ganhoryň ady agzaldy. Ýone şol wagt bu diňe şübhelenmekdi.

□ Jumanyýazowyň öýüne öylän bardyk □ diýip, Boris Fedorowicç Gorbanýew gürrüň berýär: □ aýaly garşylady. Adamyň nirede diýen soragymza »13-nji dekabr günü gideni» diýip jogap berdi. Bu jogapdan soň bary düşnükli. Bir bolmasyz işiň bolandygyny aňan aýaly adamsynyň gitmezden öň goýup giden pully düwünçegini hem getirdi.

□ Muny on ikinji dekabrda getiripdi □ diýip, ol aýtdy: □ nireden alandygyny bilemok.

Aýaly äriniň ślýapasyny hem görkezdi. Ślýapa 0. Babaýewanyň suratlandyrandakysy ýalydy. Şübhe ýok □ ganhor şol. Indi diňe ganhory tutaýmak galypdy. Birnäçe sagatdan soň Ýangiarik raýonunyň Öwez Otar adyndaky kolhozynda ýasaýan, aýratyn agyr jenaýat etmekde şübhelenilýän Ýusup Jumanyýazow barasynda Bütinsoýuz gözleg yqlan edildi.

Bu wagt ol gurluşyklaryň biriniň ýerine barýardy. Eden işiniň öñündäki gorkyny ýatdan çykarmak üçin restoranlarda sahylyk bilen pul seçýärdi. Hasaplaşyk pursatynyň daşda däldigini duýyan ýaly, neşe hem öñküsi ýaly onuň göwnüni göterenokdy. Ýolda gelýärkä özuniň tutuş soýuzda gözlenilýändigini bildi. Ol hemmesine çalt düşündi. Jezadan gaçyp gutulmak üçin süren gözläp urnup başlady. Ýone nädip gutuljak? Ýigrenjini il halamaýar. Ol gizlenere ýer taparyn umydy bilen yzyna □ Horezme dolandy. Ýone şeýle ýer bu ýerde hem ýokdy.

Ýusup Jumanyýazowyň ýerlerde ýokdugy baradaky habary alyp, ony Horezm oblastyndan gözlemek kararyna gelindi.

Halka barha daralýardı.

Ýeke özi galyp, gorkudan ýaňa aňyny ýitiren ganhor taşlanylýp gidilen meýdan düşelgesinde gizlendi.

Bolan zatlar barada soňra prokuraturanyň uly sülçüsü M.Sandybaýewe gürrüň berdi. Ol Ýylanly raýonunyň »Leninizm» kolhozyna gelip, Jowjanowlara baryar. Şonsuz ýasap

bilmejekdigini aýdyn, Altyn Jowjanowadan göknar soraýar. Göknar bermejekdigini aýdanda bolsa gazaba münüp, ony bogup öldürýär. Göknar gözläp sandygy döküp ugraýar. Şu wagt çaga aglaýar. Ýrtyja öwrülen neşekeş gyzjagazy hem ýüp bilen bogup öldürýär. Neşä bolan meýil ony kör edipdi, adamkärçiligiň çäginden çykarypdy. Onda diňe bir pikir ॥ göknar tapmaly diýen pikir bardy. Şol wagt Jowjanowyň aýaly Zöhre Soltanowa gelýär. Onuň adam keşbinde edilen zatlary görüp, nähili duýgulary başdan geçirirendigini göz öňüne getirmek kyn. Ol ganhoryň yüzüne ýapyşýar, ganhor bolsa pyçak çykaryar...

Sandykdan neşe we pul tapyp, ganhor özüniň pidalarynyň üstüne çyradan kerosin sepip, ot berýär. Daşary çykyp, gapa direg urýar. Puly we iň esasy zady ॥ neşäni goltugyna gysyp hiç kim görmez ýaly bakjaçylygyň içi bilen ýola howlugýar. Ýola çykybam garşydan gelýän awtobusa el galдыryar.

Haçanda ony tutanlarynda garşylyk görkezmedi. Indi onuň özüniň-de ýaşasy gelmeýärdi. Ýalaňaç elektrik simine ýapyşyp öz ॥ özüni öldürmäge synanyşdy. Ýone elektrik razrýady ony gapdala zyňyp taşlayar. Ol gorkudan we agyrydan ýaňa poluň üstünde togalanyp uwlamaga durdy. Agyrysyz, neşe edilendäki ýaly »keýp« bilen nähili ölüp boljakdygyny bilmeyärdi.

Bu haýyn ganhorda heniz ýasaýyış instinkti saklanyp galýardy. Ony jenaýat eden öyüne soraga alyp baranlarynda özüniň hossalarylaryň ar alaryndan gorkýardy. Ol heniz özüniň öli durmuşy üçin sandyraklaýardy.

Eden wagşylyklary hakynda eşidip, iň ýakynlary ॥ ata ॥ enesi, aýaly ondan ýüz öwürdiler. Ýigrimi baş ýaşynda ömürlik ýeke galdy. Özüni dogran ene gargyşy, neşä bolan humar indi onuň ýakynlarydy.

Jenaýatyň neşekeşlik zerarly bolup geçendigi indi aýdyňdyr. Munda Jowjanowlaryň hem günäsi ýok däl. Anyk deliller bilen diwara direlen ganhor ähli zady boýun aldy. Ýone ol zeminde iň aýylganç zady edendigini öz boýnuna aldymyka? Güмана. Sebäbi neşe ondaky adamkärçilige mahsus bolan ähli zatlary öldürripdi ahyryn.